सत्यमेव जयते

મે.૧૩માં એડીશનલ ચીફ જયુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ એચ.ડી.પટેલ સાહેબશ્રીની કોર્ટ સમક્ષ.

ફોજદારી કેસ નં.૩૭૦૦૯૭૨/૨૦૧૬
આંક–૨૪

FORM-A

અમદાવાદના મે.૧૩માં એડીશનલ ચીફ જયુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ એચ.ડી.પટેલ સાહેબશ્રીની કોર્ટ સમક્ષ.	
ફોજદારી કેસ નં.	૩૭૦૦૯૭૨/૨૦૧૬
ગુનાની કલમ	ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮
ગુનાની તારીખ	૧૧/૦૮/૨૦૧૬
ગુના રજી નં.	––
ફરિયાદ દાખલ કર્યા તારીખ	૧૧/૦૮/૨૦૧૬
પુરાવા શરૂ કર્યાની તારીખ	૧૬/૦૪/૨૦૨૫
ચુકાદા ઉપર કેસ લીધા તારીખ	૦૪/૦૪/૨૦૨૬
ચુકાદાની તારીખ	૩૦/૦૬/૨૦૨૬
ફરિયાદી	હરેશભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ, તે ઓમકાર ઈલેકટ્રોનીકસના ભાગીદાર, ઉ.વ.પુખ્ત, ધંધો–વેપાર, ઠે. ૫૬, અંબિકા ઈન્ડસ્ટ્રીયલ પાર્ક, અંબિકા ટયુબ કંપાઉન્ડ, વટવા જી.આઈ.ડી.સી. ઓવરબ્રિજ, વટવા, અમદાવાદ.
ફરિયાદપક્ષ તર્ફે વિધ્વાન વકીલ શ્રી	શ્રી ડી.ડી. રાઠોડ
આરોપી	વિરેન્દ્ર શર્મા, તે મેસર્સ એમ.એલ. ત્રેહાનના માલીક, ઉ.વ.પુખ્ત, ધંધો–ઘરકામ, ઠે.૩૦૫, વિઠ્ઠલ થાર મોલ, વિસત પેટ્રોલ પંપની બાજુમાં ચાંદખેડા, સાબરમતી, અમદાવાદ.
આરોપીપક્ષ તર્ફે વિધ્વાન વકીલ શ્રી	શ્રી પી. વી. પરમાર

– :: આરોપીની વિગત ::–

અ નં.	આરોપીનુ નામ	ધરપકડ તારી	જામીન તારીખ	તારીખ	શુ નિર્દોષ છોડયા સજા કરી	કરવામાં આવેલ સજા	સી .આર. પી. સી.કલમ –૪૨૮ ના હેતુ માટે

		ખ					ટ્રાયલ દરમ્યાન અટકાયત નો સમય ગાળો
૧.	વિરેન્દ્ર શર્મા, તે મેસર્સ એમ.એલ. ત્રેહાનના માલીક	–	–	એન. આઈ. એકટ–૧૩૮	આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવેલ છે.	આરોપીને ક્રિમીનલ પોસીજર કોડની કલમ– ૨૫૫(૨) અન્વયે બે વર્ષ ની સાદી કેદ ની સજા તથા આરોપીને ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૩૫૭ (૩)મુજબ ચેકની રકમ વળતર પેટે ચુકાદાની તારીખથી દિન–૩૦માં ચુકવી આપવા હુકમ કરેલ છે અને જો ચેકની રકમ ચુકવવામાં આરોપી નિષ્ફળ જાય તો આરોપીએ વધુ ૬ માસ ની સાદી કેદ ભોગવવાનો હુકમ કરેલ છે.	

FORM-C

–:: ફરિયાદી/બચાવપક્ષ/કોર્ટના સાક્ષીઓની યાદી ::–

અનુ નં.	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર
૧.	ફરિયાદી નામે હરેશભાઈ ગોવિંદભાઈ પટેલ, તે ઓમકાર ઈલેકટ્રોનીકસના ભાગીદારનાઓની લેખિત સરતપાસ સ્વરૂપનું સોગંદનામું	આંક–૦૪

–:: (એ)ફરિયાદીના આંક ની સુચી ::–

અનુ નં.	આંક નંબર	વિગત
૧.	૦૮	તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ ફરિયાદવાળો અસલ તકરારી ચેક
૨.	૦૯ થી ૧૧	સદર ચેક ફરિયાદીએ તેમની બેંકમાં જમાં કરાવતા પરત ફર્યા અંગેનો રીટર્ન મેમો
૩.	૧૨	ફરિયાદીએ તહોમતદારને મોકલાવેલ નોટીસની ઓફીસ કોપી
૪.	૧૩	અસલ એકનોલેજજમેન્ટ સ્લીપ
૫.	૧૪	સદર નોટીસ રજી.એ.ડી. કર્યાની સફેદ પાવતી
૬.	૨૦	ભાગીદારી પેઢીનો ભાગીદાર કરારની નોટરી રૂબરૂ નોટરાઈઝ કરેલ પ્રમાણિત નકલ

//– ચુકાદો –//

(૧) ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદમાં એવી હકીકત જણાવેલ છે કે, ફરિયાદી ઓમકાર ઈલેકટ્રીકસના નામથી ઈલેકટ્રીક પેનલ બોર્ડ બનાવવાનો ભાગીદારીમાં વેપાર ધંધો

કરે છે તેમજ આ કામના તહોમતદાર મેસર્સ એમ.એલ. ત્રેહાના નામથી વેપાર ધંધો કરે છે અને આ કામના તહોમતદાર ફરિયાદીને ત્યાંથી અવાર નવાર ઈલેકટ્રીક પેનલ બોર્ટ લઈ જતા હોય જેથી ફરિયાદી આ કામના તહોમતદારને સારી રીતે ઓળખે છે આ કામના તહોમતદારે જામનગર ખાતે ઈલેકટ્રીક બોર્ડ મોકલવાનો ઓર્ડર ફરિયાદીને આપેલ હતો જેથી ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારના ઓર્ડર મુજબ ઈલેકટ્રીક પેનલ બોર્ડ જામનગર ખાતે મોકલી આપેલ અને ફરિયાદીએ તેના કાયદેસરના લેણાં રૂા.૩,૬૮,૩૦૪/– આ કામના તહોમતદાર પાસેથી લેવાના બાકી નીકળતા હતા. ત્યારબાદ ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદાર પાસેથી સદરહું રકમની માંગણી કરતા આ કામના તહોમતદારે ફરિયાદીને રૂા.૩,૬૮,૩૦૪/– પુરાનો ભારતીય સ્ટેટ બેંક, ગુજરાત મેરીટાઈમ બોર્ડ કોમ્પલેક્ષ, સેકટર–૧૦(એ), ગાંધીનગર શાખાનો ચેક નં.૬૧૦૫૫૩, તા.૦૩/૦૫/૨૦૧૬ના રોજનો આ કામના તહોમતદારે મેસર્સ એમ.એલ.ત્રેહાનના પ્રોપરાઈટર તરીકે સહી કરી ફરિયાદીને આપેલ. જે ચેક ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારની સૂચના અનુસાર કોટક મહિન્દ્રા બેંકમાં સ્વીકાર થવા સારૂ રજૂ કરેલો અને જે ચેક બે વખત બેંકમાં ભરતા પરત આવેલો. જેથી જાણ ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારને કરતા આ કામના તહોમતદારે જણાવેલ કે સદરહું ચેક ફરીથી જૂન માસના પહેલા વીકમાં ભરી દેજો તો સ્વીકારાઈ જશે. જેથી ફરિયાદીએ તેમની બેંક કોટક મહિન્દ્રા બેન્ક, વટવા જી.આઈ.ડી.સી. શાખા, અમદાવાદમાં સ્વીકાર થવા સારૂ રજૂ કરેલો અને સદર ચેક તા.૦૪/૦૬/૨૦૧૬ના રોજ "ફંડ ઈન્સફીશ્યન્ટ"ના શેરા સાથે પરત આવેલ જેની જાણ ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારને કરતા તહોમતદારે ફરિયાદીને કોઈ સંતોષકારક જવાબ આપેલ નહી. જેથી ફરિયાદીએ તેમના એડવોકેટશ્રી મારફતે આ કામના તહોમતદારને તા.૦૨/૦૭/૨૦૧૬ના રોજ સાચા અને ખરા સરનામે રજી.એ.ડી. પોસ્ટ મારફતે નોટીસ મોકલાવેલી જે નોટીસ આ કામના તહોમતદારને બજી ગયેલ હોવા છતાં આ કામનાં આરોપીએ ફરિયાદીને સદરહું તેમના નાણાં ચૂકવી આપેલ ન હોવાથી હાલની

ફરિયાદ દાખલ કરવાનું કારણ ઉત્પન્ન થયેલ છે. વધુમાં ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદમાં દાદ માંગેલ છે કે, સદરહું આરોપીએ સદર ચેકના નાણાં ફરિયાદીને આજદિન સુધી આપેલ ના હોય તેમજ નોટીસનું પાલન કરેલ ન હોય ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ(કે જેને સરળતા ખાતર હવે પછીથી આ ઠરાવમાં "એકટ" તરીકે સંબોધન કરવામાં આવેલ છે)ની કલમ–૧૩૮ હેઠળ ગુનાઓ કરેલ હોય જેથી આરોપીને વધુમાં વધુ મહત્તમ સખત સજા તથા ચેકની બમણી રકમનો દંડ કરવા તેમજ તેમાંથી વળતરની રકમ ચુકવવા વિનંતી કરેલ છે.

(૨) ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદમાં દાદ માંગેલ છે કે, ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય હુકમ કરવા તેમજ ફરિયાદીને ચેકની રકમથી બમણી રકમનુ વળતર મળે તેવો હુકમ કરવા અરજ કરેલ છે.

<u>આરોપીની પ્લીઃ–</u>

(૩) સદર ફરિયાદ રજૂ કરતા મારા પુરોગામી ન્યાયાધીશ સાહેબશ્રી ધ્વારા ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતા ૧૯૭૩ની કલમ–૨૦૪ અન્વયે આરોપી સામે સમન્સ કાઢવામાં આવતા આરોપીને સમન્સ બજી પરત ફરેલ અને આરોપી અદાલત સમક્ષ હાજર થતા તેને ફરિયાદ તથા તેની સાથે રજૂ તમામ દસ્તાવેજોની નકલો પુરી પાડયા બાદ સદર કેસમાં તેઓ બચાવ કરવા માંગે છે તેમ જણાવતાં આરોપીનો ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૨૫૧ મુજબનો જવાબ મારા પુરોગામી ન્યાયાધીશ સાહેબશ્રી નોંધવામાં આવતા તેમાં આરોપીએ આંક–૦૭ થી ગુનાનો ઈન્કાર કરેલ અને આ કામે અત્રેની અદાલત ધ્વારા સદર કેસ સમન્સ ટ્રાયેબલ રીતે ચલાવવવા આંક–૦૧ લગત હુકમ કરેલ છે.

(૪) આ કામે તહોમતદારપક્ષે તહોમતદાર જાતે કે તેમના વિ.વ.શ્રી મારફતે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવા માટે અત્રેની અદાલત સમક્ષ હાજર રહેતા ન હોય જેથી ફરિયાદપક્ષે આંક–૧૫ થી તહોમતદારનો ઉલટતપાસ કરવાનો હકક બંધ કરવાની અરજી રજૂ કરતાં

મારા પુરોગામી ન્યાયાધીશ સાહેબશ્રી ધ્વારા તા.૧૬/૦૪/૨૦૨૫ના રોજ સદર અરજી મંજુર કરેલ તેમજ આ કામે ફરિયાદપક્ષે વધુ કોઈ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કરવો ન હોવાનું આંક–૨૧ થી કલોઝીંગ પુરશીશ રજૂ કરેલ છે.

(૫) <u>ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૩૧૩ અન્વયે આરોપીનું લેવામાં આવેલ વિશેષ નિવેદનઃ–</u>

આ કામના આરોપીનું અત્રેની અદાલત ધ્વારા પ્લી લેતા સમયે વિશેષ નિવેદન લેવામાં આવેલ છે જેમાં તેઓએ જણાવેલ છે કે "*સદર કેસમાં જે ચેક આપેલ છે તે અમારી જાણ બહાર છે પરંતુ હાલ સમાધાન થયેલ છે.*" ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો પૂર્ણ થયા બાદ ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૩૧૩ અન્વયે તહોમતદારનું વિશેષ નિવેદન નોંધવા માટે સ્ટેજ રાખવામાં આવેલ પરંતુ આ કામે તહોમતદાર જાતે કે તેમના વિ.વ.શ્રી વિશેષ નિવેદન માટે હાજર ન રહેતા ફરિયાદપક્ષ તર્ફે આંક–૨૨ થી અરજી રજૂ કરી તહોમતદારનો વિશેષ નિવેદન નોંધવાનો હક્ક બંધ કરવા અરજી રજૂ કરતાં તે અત્રેની અદાલત ધ્વારા તહોમતદારનો વિશેષ નિવેદન નોંધવાનો હક્ક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૬) આ કામે ફરિયાદપક્ષે તેમના વિ.વ.શ્રી ધ્વારા મૌખિક દલીલ કરવામાં આવેલ છે જયારે તહોમતદાર જાતે કે તેમના વિ.વ.શ્રી દલીલ કરવા માટે હાજર રહેતા ન હોય જેથી ફરિયાદપક્ષ તર્ફે તહોમતદારની દલીલનો હકક બંધ કરવા આંક–૨૩ થી અરજી રજૂ કરતાં જે અરજી અત્રેની અદાલત ધ્વારા મંજુર કરવામાં આવેલ છે.

(૭) સદરહુ કામમાં રેકર્ડ પર રજૂ થયેલ પુરાવા તથા ફરિયાદપક્ષની દલીલ તેમજ કેસના સંજોગો ધ્યાને લેતા મારી સમક્ષના કેસના નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મુદ્દા ઉપસ્થિત થાય છે.

૧. શું ફરિયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, ફરિયાદીના કાયદેસરના દેવાની ચુકવણી કરવા માટે આરોપીએ ફરિયાદીને રૂા.૩,૬૮,૩૦૪/– પુરાનો ભારતીય સ્ટેટ બેંક, ગુજરાત મેરીટાઈમ બોર્ડ કોમ્પલેક્ષ, સેકટર–૧૦(એ),

ગાંધીનગર શાખાનો ચેક નં.૬૧૦૫૫૩, તા.૦૩/૦૫/૨૦૧૬ના રોજનો આ કામના તહોમતદારે મેસર્સ એમ.એલ.ત્રેહાનના પ્રોપરાઈટર તરીકે સહી કરી ફરિયાદીને આપેલ. જે ચેક ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારની સૂચના અનુસાર કોટક મહિન્દ્રા બેંકમાં સ્વીકાર થવા સારૂ રજૂ કરેલો અને જે ચેક બે વખત બેંકમાં ભરતા પરત આવેલો. જેથી જાણ ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારને કરતા આ કામના તહોમતદારે જણાવેલ કે સદરહું ચેક ફરીથી જૂન માસના પહેલા વીકમાં ભરી દેજો તો સ્વીકારાઈ જશે. જેથી ફરિયાદીએ તેમની બેંક કોટક મહિન્દ્રા બેન્ક, વટવા જી.આઈ.ડી.સી. શાખા, અમદાવાદમાં સ્વીકાર થવા સારૂ રજૂ કરેલો અને સદર ચેક તા.૦૪/૦૬/૨૦૧૬ના રોજ "ફંડ ઈન્સફીશ્યન્ટ"ના શેરા સાથે પરત આવેલ જેની જાણ ફરિયાદીએ આ કામના તહોમતદારને કરતા તહોમતદારે ફરિયાદીને કોઈ સંતોષકારક જવાબ આપેલ નહી. જેથી ફરિયાદીએ તેમના એડવોકેટશ્રી મારફતે આ કામના તહોમતદારને તા.૦૨/૦૭/૨૦૧૬ના રોજ સાચા અને ખરા સરનામે રજી.એ.ડી. પોસ્ટ મારફતે નોટીસ મોકલાવેલી જે નોટીસ આ કામના તહોમતદારને બજી ગયેલ હોવા છતાં આ કામનાં આરોપીએ ફરિયાદીને સદરહું ચેકના નાણાં ચૂકવી આપેલ નથી કે નોટીસનો કોઈ જવાબ આપેલ ન હોવાથી આરોપીએ સદર અધિનિયમની કલમ–૧૩૮ અન્વયે સજાને પાત્ર ગુનાહિત કૃત્ય કરેલ છે ?

૨. શું હુકમ ?

(૮) ઉપરોકત મુદ્દાઓના મારા જવાબો નીચે મુજબ છે.

(૧) હકારમાં

(૨) આખરી હુકમ મુજબ.

<u>//–:: કારણો ::–//</u>

<u>મુદ્દા નં. ૧ ની ચર્ચાઃ</u>

(૯) <u>સદર કામે મારા નિર્ણયના કારણો નીચે મુજબ છે. :</u>

હાલના કામે આરોપી વિરૂધ્ધ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક યાને વટાવ ખત અધિનિયમની કલમ–૧૩૮ મુજબની ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવેલ છે. તે સંજોગોમાં મુદ્દા નં.૧ ના તારણ સુધી પહોંચતા પહેલા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ની જોગવાઈને ધ્યાને લેવી જરૂરી છે.

એ પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંત છે કે, ચેક એ વિનિમયપત્ર છે અને વિનિમયપત્ર અન્વયે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૮૮ મુજબ જો વિરૂધ્ધનું પુરવાર કરવામાં ન આવે તો અવેજ, તારીખ, સ્વીકારવાનો સમય, તબદીલીનો સમય, શેરાઓનો ક્રમ, ગુમ થયેલ વિનિમયપત્ર ઉપર લગાડેલી પુરતી ટીકીટો સબંધે અને તેનો ધારણકર્તા કાયદેસરનો ક્રમિક ધારણકર્તા હોવા અંગે કાનૂની અનુમાન ધારણા કરી લેવામાં આવશે. તેવી જ રીતે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૯ વંચાણે લેતા તેમાં પણ " જયાં સુધી વિપરીત પુરવાર કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી એવુ અનુમાન કરવામાં આવશે કે ચેકના ધારકે કલમ–૧૩૮માં જણાવેલ ચેક, કોઈ દેવુ અથવા અન્ય જવાબદારીને પુરેપુરી રીતે અથવા અંશતઃ રીતે મુકત થવા માટે મેળવ્યો હતો." આમ, કલમ–૧૩૯ની જોગવાઈઓ જોતા ધારકની તરફેણમાં અનુમાન કરવાની જોગવાઈ સદર કલમમાં કરવામાં આવેલ હોવાનું ફલીત થાય છે. તેવી જ રીતે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૨૦ મુજબ જો કોઈ વ્યકિત વિનિમયપત્ર ઉપર સહી કરી અન્યને આપે અને તે સંપૂર્ણ ક્રોસ હોય કે અપૂર્ણ વિગતવાળો હોય તો તેવી આપનાર વ્યકિત પ્રથમદર્શનીય રીતે અન્ય વ્યકિતને એવી સત્તા હસ્તાંતર કરે છે કે, તેમાની અપૂર્ણ વિગત અથવા અન્ય જરૂરી ભરવાની વિગત તેણે સંપૂર્ણ કરી વિનિમયપત્ર ઉપયોગમાં લેવાનો છે. આમ, ઉપરોકત નોંધેલ કલમ–૧૧૮,૧૩૯ અને ૨૦ અન્વયે ઉપલબ્ધ કાનૂની અનુમાન અને ધારણા હાથ ઉપરના કેસમાં, ફરિયાદી

વિનિમયપત્રનો ધારણકર્તા હોવાનું માનવાને સબળ કારણ રહે છે. એ ખરુ છે કે, કાનુની અનુમાન અને ધારણા ખંડનીય પ્રકારની છે અને જો વિરૂધ્ધનુ પુરવાર કરવામાં આવે તો તેનું કાનૂની મૂલ્ય રહેતુ નથી. આમ, વિરૂધ્ધની હકીકત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવુ અનુમાન કરવામાં આવશે કે ચેક ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ–૧૩૮માં દર્શાવ્યા મુજબ તેના દેવા દેવાના અથવા અન્ય જવાબદારીના પુરેપુરા અથવા તેના કોઈ ભાગમાંથી બોજ મુકત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે. વણચુકવ્યો પરત થયેલ ચેક હાલનું કાયદેસરનુ દેવુ કે જવાબદારી અદા કરવા માટે આપવામાં આવેલ હતો તેવુ અનુમાન કરવામાં આવશે. આનાથી વિરૂધ્ધ પુરવાર કરવાનો બોજો યાને કે પરત આવેલ વણચુકવ્યા ચેક કાયદેસરની જવાબદારી કે દેવા પેટે ન હતો તેમ પુરવાર કરવાનો બોજો તે ચેક લખી આપનાર પર રહે છે. આમ, કલમ–૧૧૮(એ) અને ૧૩૯ ના અનુમાનો એ કાયદાના અનુમાનો છે ચોકકસ અનુમાનો છે અને આરોપી તરફથી જયાં સુધી વિરૂધ્ધનું પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી તે ખંડીત થતા નથી. આ કામે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા એ સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે કે, આરોપીએ જેવો શંકાથી પર ચુસ્ત પુરાવો આપવા માટે આરોપીએ સાક્ષીના પાંજરામાં પણ આવવાની જરૂર રહેતી નથી એટલે કે, અનુમાનનુ ખંડન આરોપી ફરિયાદપક્ષે જે પુરાવો રજૂ કરેલ છે તેના ધ્વારા પણ તે કરી શકે છે અને આરોપી ધ્વારા માત્ર શંકા ઉત્પન્ન કરતો કે શકય પુરાવો આપવો જ જરૂરી છે. અત્રે એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે, ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ, ૧૮૮૧ની કલમ–૧૩૮ અન્વયેની દંડનાત્મક જોગવાઈ દેશમાં બેંક ધ્વારા થતા નાણાંકીય વ્યવહારોની વિશ્વસનીયતાને મજબુતી આપવા માટે કરવામાં આવેલ સામાન્ય રીતે મજકુર અધિનિયમ હેઠળ ઉપરોકત ગુનામાં ગુનાનો આધાર મુખ્યત્વે દસ્તાવેજી પુરાવા ઉપર અવલંબે છે. સદરહુ કાયદાની કલમ–૧૩૯ હેઠળની જોગવાઈ મુજબ જયાં સુધી વિરૂધ્ધની હકીકત સાબિત ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી ચેકના ધારણકર્તાને એવો ચેક કોઈ દેવુ અથવા અન્ય જવાબદારી અદાયગી પેટે આપવામાં આવેલ છે તેવુ અનુમાન કરવાનુ ઠરાવેલ છે. આ

સંજોગોમાં અદાલતે તકરારી ચેક કાયદેસરના લેણા પેટે આપવામાં આવેલ છે તેવુ કાનૂની અનુમાન કરવાનું રહે છે. અલબત, આથી વિરૂઘ્ધનો ખંડનાત્મક પુરાવો રેકર્ડ પર રજૂ કરી શકાય છે. આવો પુરાવો અધિનિયમની કલમ–૧૩૯ હેઠળના કાનૂની અનુમાન ને વ્યાજબી અને પ્રતિજન્ય રીતે ખંડીત કરી શકેલ કે નહી તેવી બાબત પ્રત્યેક કેસમાં રજૂ થયેલ પુરાવાની વિગતો પર અવલંબે છે. જો કલમ–૧૩૯ હેઠળનું કાયદાકીય અનુમાન અંગે પ્રતિપક્ષ ઘ્વારા સંતોષકારક રીતે ખંડનાત્મક પુરવો રજૂ કરી પુરવાર કરવામાં ન આવે તો તેવુ અનુમાન ફરિયાદપક્ષની તરફેણમાં આખરી અને નિર્ણાયક બની રહે છે.

<u>–: ઘી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ અંગેની કાયદાકીય જોગવાઈઓ :–</u>

(૧૦) સદર કેસ આરોપી સામે એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબના શિક્ષાપાત્ર ગુનાના આક્ષેપ અંગેનો છે. તહોમતદાર વિરૂઘ્ધ જે ગુનાનો આક્ષેપ છે તે ઘ્યાને લેતા સદર એકટના ઘણી જ ફરજિયાત અને અગત્યની જોગવાઈઓ કરવામાં આવેલ છે. જેથી આ કામે અત્રેની અદાલતને સદર એકટ અંગેની મહત્વની જોગવાઈઓની ચર્ચા કરવી જરૂરી જણાતી હોવાથી તે નીચે મુજબ છે.

<u>118. Presumptions as to negotiable instruments. -</u> Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made: (a) of consideration: that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument when it has been accepted, endorsed, negotiated or transferred, was accepted, endorsed, negotiated or transferred for consideration; ...

138. **<u>Dishonour of cheque for insufficiency, etc., of funds in</u>**

<u>the account.</u>-Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provision of this Act, be punished with imprisonment for a term which may extend to two years, or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both: Provided that nothing contained in this section shall apply unless-

(a) the cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity, whichever is earlier.

(b) the payee or the holder in due course of the cheque, as the case may be, makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice, in writing, to the drawer of the

cheque, within thirty days of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; and

(c) the drawer of such cheque fails to make the payment of the said amount of money to the payee or, as the case may be, to the holder in due course of the cheque, within fifteen days of the receipt of the said notice.

Explanation. - For the purposes of this section, 'debt or other liability' means a legally enforceable debt or other liability.

(૧૧) સદર એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ મુખ્યત્વે નીચે મુજબના તત્વોનો સમાવેશ થવો જરૂરી છે.

(1) that there is a legally enforceable debt,

(2) that the cheque was drawn from the account of bank for discharge in whole or in part of any debt or other liability which presupposes a legally enforceable debt, and,

(3) that the cheque so issued had been returned due to insufficiency of funds.

સદર એકટની કલમ–૧૩૯ મુજબ મુખ્યત્વે નીચે મુજબનુ અનુમાન ઉપસ્થિત થાય છે.

“ The presumption referred to in Section 139 of the N.I. Act is a mandatory presumption and not a general presum ption, but the accused is entitled to rebut the said presum ption. What is

required to be established by the accused in order to rebut the presumption is different from each case under given circumstances. But the fact remains that a mere plausible explanation is not expected from the accused and it must be more than a plausible explanation by way of rebuttal evidence. In other words, the defence raised by way of rebuttal evidence must be probable and capable of being accepted by the Court."

" In view of Section 139, it has to be presumed that a cheque is issued in discharge of any debt or other liability. The presumption can be rebutted by adducing evidence and the burden of proof is on the person who wants to rebut the presumption. This presumption coupled with the object of Chapter XVII of the Act leads to the conclusion that by countermanding payment of a post-dated cheque, a party should not be allowed to get away from the penal provision of Section 138."

139. Presumption in favour of holder.- It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in Section 138 for the discharge, in whole or in part, of any debt, or other liability.

(૧૨) આ તબકકે નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનો ચુકાદો કે જે **KUMAR EXPORTS VERSUS SHARMA CARPETS, AIR(SC) 2009 - 1518** માં એ સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરેલ છે કે,

10. Section 118 of the Act inter alia directs that it shall be presumed, until the contrary is proved, that every negotiable instrument was made or drawn for consideration. **Section 139 of the Act stipulates that unless the contrary is proved, it shall be presumed, that the holder of the cheque received the cheque, for the discharge of, whole or part of any debt or liability. Applying the definition of the word 'proved' in Section 3 of the Evidence Act to the provisions of Sections 118 and 139 of the Act, it becomes evident that in a trial under Section 138 of the Act a presumption will have to be made that every negotiable instrument was made or drawn for consideration and that it was executed for discharge of debt or liability once the execution of negotiable instrument is either proved or admitted.** As soon as the complainant discharges the burden to prove that the instrument, say a note, was executed by the accused, the rules of presumptions under Sections 118 and 139 of the Act help him shift the burden on the accused. **The presumptions will live, exist and survive and**

shall end only when the contrary is proved by the accused, that is, the cheque was not issued for consideration and in discharge of any debt or liability. A presumption is not in itself evidence, but only makes a prima facie case for a party for whose benefit it exists.

11. The use of the phrase "until the contrary is proved" in Section 118 of the Act and use of the words "unless the contrary is proved" in Section 139 of the Act read with definitions of "may presume" and "shall presume" as given in Section 4 of the Evidence Act, makes it at once clear that presumptions to be raised under both the provisions are rebuttable. When a presumption is rebuttable, it only points out that the party on whom lies the duty of going forward with evidence, on the fact presumed and when that party has produced evidence fairly and reasonably tending to show that the real fact is not as presumed, the purpose of the presumption is over. The accused in a trial under Section 138 of the Act has two options. He can either show that consideration and debt did not exist or that under the particular circumstances of the case the non-existence of consideration and debt is so probable that a prudent man ought to suppose that no consideration and debt existed. To rebut the

statutory presumptions an accused is not expected to prove his defence beyond reasonable doubt as is expected of the complainant in a criminal trial. The accused may adduce direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration and that there was no debt or liability to be discharged by him. However, the court need not insist in every case that the accused should disprove the non-existence of consideration and debt by leading direct evidence because the existence of negative evidence is neither possible nor contemplated. At the same time, it is clear that bare denial of the passing of the consideration and existence of debt, apparently would not serve the purpose of the accused. Something which is probable has to be brought on record for getting the burden of proof shifted to the complainant. **To disprove the presumptions, the accused should bring on record such facts and circumstances, upon consideration of which, the court may either believe that the consideration and debt did not exist or their non-existence was so probable that a prudent man would under the circumstances of the case, act upon the plea that they did not exist.** Apart from adducing direct evidence to prove that the note in question was not supported by

consideration or that he had not incurred any debt or liability, the accused may also rely upon circumstantial evidence and if the circumstances so relied upon are compelling, the burden may likewise shift again on to the complainant. The accused may also rely upon presumptions of fact, for instance, those mentioned in Section 114 of the Evidence Act to rebut the presumptions arising under Sections 118 and 139 of the Act. The accused has also an option to prove the non- existence of consideration and debt or liability either by letting in evidence or in some clear and exceptional cases, from the case set out by the complainant, that is, the averments in the complaint, the case set out in the statutory notice and evidence adduced by the complainant during the trial. Once such rebuttal evidence is adduced and accepted by the court, having regard to all the circumstances of the case and the preponderance of probabilities, the evidential burden shifts back to the complainant and, thereafter, the presumptions under Sections 118 and 139 of the Act will not again come to the complainant's rescue.

(૧૩) નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનો ચુકાદો કે જે, **ROHITBHAI JIVANLAL PATEL, AIR(SC) 2019 - 1876** માં એ સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરેલ છે કે,

14. So far the question of existence of basic ingredients for drawing of presumption under Sections 118 and 139 the NI Act is concerned, apparent it is that the accused-appellant could not deny his signature on the cheques in question that had been drawn in favour of the complainant on a bank account maintained by the accused for a sum of Rs. 3 lakhs each. The said cheques were presented to the Bank concerned within the period of their validity and were returned unpaid for the reason of either the balance being insufficient or the account being closed. All the basic ingredients of Section 138 as also of Sections 118 and 139 are apparent on the face of the record. The Trial Court had also consciously taken note of these facts and had drawn the requisite presumption. Therefore, it is required to be presumed that the cheques in question were drawn for consideration and the holder of the cheques i.e., the complainant received the same in discharge of an existing debt. The onus, therefore, shifts on the accused-appellant to establish a probable defence so as to rebut such a presumption.

16.On the aspects relating to preponderance of probabilities, **the accused has to bring on record such facts and such circumstances**

which may lead the Court to conclude either that the consideration did not exist or that its non- existence was so probable that a prudent man would, under the circumstances of the case, act upon the plea that the consideration did not exist. <u>This Court has, time and again, emphasized that though there may not be sufficient negative evidence which could be brought on record by the accused to discharge his burden, yet mere denial would not fulfil the requirements of rebuttal as envisaged under Section 118 and 139 of the NI Act.</u>

(૧૪) આ કામે ઉપરોકત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંતો નજર સમક્ષ રાખી હાલના હાથ પરના કેસમાં રજૂ થયેલ તમામ પુરાવા ધ્યાને લેતાં એ હકીકત છે કે,આરોપી ધ્વારા સદર ચેકમાં તેમની સહી ન હોવા બાબતે કોઈ જ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી સદર "એકટ" ની કલમ–૧૩૮ અને ૧૪૨માં ઠરાવેલ જોગવાઈઓનું ફરિયાદપક્ષ ચુસ્તપણે પાલન કરી શકયા છે તેવુ અત્રેની અદાલતનું માનવુ છે. તેવા સંજોગોમાં ફરિયાદપક્ષની તરફેણમાં એકટની કલમ–૧૩૯ તથા ૧૧૮ મુજબ અનુમાન ઉપસ્થિત થાય છે. તે રીતે ફરિયાદીનુ આરોપી તરફે કાયદેસરનુ લેણું છે તેવું માનવાને કારણ રહે છે. ફરિયાદીની તરફેણમાં ઉપર મુજબનુ અનુમાન ઉપસ્થિત થતુ હોય તેવા સંજોગોમાં બચાવપક્ષ તરફે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ–૧૦૧ મુજબ ખંડનાત્મક પુરાવો આપવાની જવાબદારી આવે છે. તે રીતે હવે એ ચકાસવુ જરૂરી થઈ પડે છે કે શું બચાવપક્ષે ફરિયાદપક્ષની તરફેણમાં ઉપસ્થિત થયેલ અનુમાન અન્વયે ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરેલ છે?

–: ફરિયાદપક્ષે રજૂ કરવામાં આવેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનું મુલ્યાંકન :–

સદર કામે ફરિયાદ તરફે રજૂ થયેલા પુરાવા જોતા ફરિયાદી ફરિયાદમાં જણાવેલ હકીકતને સંપૂર્ણ સમર્થન કરતો પુરાવો આપેલ છે. નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૪૩ અન્વયે ફરિયાદીએ લેખિત સોગંદનામા પર જુબાની આપેલ છે અને તેમાં તેઓ ધ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજ અસલ સ્વરૂપે હોય ફરિયાદી ધ્વારા રીફર કરેલ હોય આમ, પુરાવા અધિનિયમની જોગવાઈના હાર્દને ધ્યાને લેતા પક્ષકારે પોતાની પાસેના પ્રાથમીક પુરાવાથી હકીકત પુરવાર કરવી જોઈએ તે મુજબ ફરિયાદીએ પોતાના કબજામાંથી જે દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરેલ હોય તે તમામને આંક આપવામાં આવેલ છે.

૧. આ કામે અત્રેની અદાલત ધ્વારા ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદ તથા તેમના આંક–૦૪ થી રજૂ લેખિત સરતપાસ સ્વરૂપના સોગંદનામામાં કરેલ કથનો પુરવાર કરવા માટે આંક–૦૮ થી તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ અસલ તકરારી ચેક રજૂ કરેલ છે જેના અનુસંધાનમાં આ કામના તહોમતદાર તર્ફે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવામાં આવેલ ન હોવાથી સદર તકરારી ચેકમાં તહોમતદારે સહી કરેલ હોવાનું તેમજ સદર કાયદાની કલમ–૧૩૯ મુજબ તહોમતદારે સદર તકરારી ચેક ફરિયાદીના કાયદેસરની ચૂકવણીના ભાગસ્વરૂપે આપેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત અનુમાન કરે છે તેમજ સદર તકરારી ચેક "ફંડ ઈન્સફીશ્યન્ટ"ના શેરા સાથે પરત ફરેલ હોવાનું આંક–૦૯ થી આંક–૧૧ સુધી અસલ ચેક રીટર્ન મેમો રજૂ કરેલ છે તેમજ આંક–૧૨ થી ફરિયાદીએ આરોપીને તેમના સરનામે તા.૦૨/૦૭/૨૦૧૬ના રોજ આપેલ નોટીસની ઓફીસ કોપી રજૂ કરેલ છે તેમજ આંક–૧૩ થી અસલ એકનોલેજમેન્ટ સ્લીપ રજૂ કરેલ છે તેમજ આંક–૧૪ થી સદર નોટીસ રજી.એ.ડી. કર્યાની સફેદ પાવતી રજૂ કરેલ છે તેમજ આંક–૨૦ થી ફરિયાદીના ભાગીદાર પેઢીનો ભાગીદારી કરાર નોટરી રૂબરૂ નોટરાઈઝ કરેલ નકલ રજૂ કરેલ છે જે તમામ દસ્તાવેજી પુરાવા ધ્યાને લેતા આ

કામે તહોમતદારપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવામાં આવેલ ન હોવાથી સદર આંક–૦૮ થી આંક–૧૪ તથા આંક–૨૦ સુધીના તમામ દસ્તાવેજી પુરાવા ફરિયાદપક્ષે પુરવાર કરવામાં આવેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી તહોમતદારનો સદર તકરારી ચેક આ કામના ફરિયાદી પાસે ફરિયાદમાં જણાવ્યાં મુજબની હકીકત પ્રમાણે નહી પરંતુ તહોમતદાર ધ્વારા લેવામાં આવેલ બચાવમાં જણાવ્યાં મુજબની હકીકત પ્રમાણે વિરોધાભાષી પુરાવો રેકર્ડ પર આવેલ ન હોવાથી આ કામના તહોમતદારે ફરિયાદી પાસેથી ખરીદ કરેલ માલસમાનના નાણાંની ચૂકવણી કરવા માટે સદર તરકારી ચેક તહોમતદારે ફરિયાદી પેઢીના નામના કાયદેસરની લેણી રકમને ચૂકવી આપવા માટે ઈસ્યુ કરેલ જેથી તહોમતદારપક્ષ તર્ફે ફરિયાદીની તરફેણમાં સદર કાયદાની કલમ–૧૩૯ મુજબના અનુમાનનુ ખંડન કરવામાં સદંતર નિષ્ફળ નિવડેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી ફરિયાદીના વિ.વ.શ્રીની દલીલો સાથે સહમત થાય છે.

૨. આ કામના તહોમતદાર ધ્વારા સદર તકરારી ચેકમાં તેમની સહી ન હોવા બાબતે કોઈ બચાવ લીધેલ ન હોય તે ઘ્યાને લેતાં એ હકીકત છે કે, આ કામના તહોમતદારે સદર તકરારી ચેકમાં તેમની સહી ન હોવા બાબતે કોઈ તકરાર લીધેલ નથી એટલે કે, તેઓએ પોતાની સહી કબુલ કરતાં હોવાનું પુરવાર થતું હોય તેવા સંજોગોમાં આ તબક્કે **નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનો ચૂકાદો કે જે સંજાબીજ તારી વિ. કિશોર એસ. બોરકર–૨૦૨૫(૭) સુપ્રિમ પાના નં.૧૭૧ના ચૂકાદાનાં પેરા નં.૧૫, પેરા નં.૧૬, પેરા નં.૧૭, પેરા નં.૨૯, પેરા નં.૩૦ તેમજ પેરા નં. ૩૧ માં** નીચે મુજબ તારણ લીધેલ છે.

15. In the present case, **the cheque in question has admittedly been signed by the Respondent No.1-**

Accused . This Court is of the view that once the execution of the cheque is admitted, the presumption under Section 118 of the NI Act that the cheque in question was drawn for consideration and the presumption under Section 139 of the NI Act that the holder of the cheque received the said cheque in discharge of a legally enforceable debt or liability arises against the accused. It is pertinent to mention that observations to the contrary by a two Judges Bench in **Krishna Janardhan Bhat vs. Dattatraya G. Hegde, (2008) 4 SCC 54** have been set aside by a three Judges Bench in Rangappa (supra).

16. This Court is further of the view that by creating this presumption, the law reinforces the reliability of cheques as a mode of payment in commercial transactions.

17. Needless to mention that the presumption contemplated under Section 139 of the NI Act, is a rebuttable presumption. However, the initial onus of proving that the cheque is not in discharge of any debt or other liability is on the accused/drawer of the cheque

[See: Bir Singh vs. Mukesh Kumar, (2019) 4SCC 197].

29. Furthermore, the fact that the accused has failed to reply to the statutory notice under Section 138 of the NI Act leads to an inference that there is merit in the Appellant-Complainant's version. This Court in **Tedhi Singh vs. Narayan Dass Mahant, (2022) 6 SCC 735** has held that the accused has the initial burden to set up the defence in his reply to the demand notice that the complainant did not have the financial capacity to advance the loan. The relevant portion of the said judgment is reproduced herein below:"

10. ... The proceedings under Section 138 of the NI Act is not a civil suit. At the time, when the complainant gives his evidence, unless a case is set up in the reply notice to the statutory notice sent, that the complainant did not have the wherewithal, it cannot be expected of the complainant to initially lead evidence to show that he had the financial capacity. To that extent, the courts in our view were right in holding on those lines. However, the accused has the right to demonstrate that the complainant in a particular case did not have

the capacity and therefore, the case of the accused is acceptable which he can do by producing independent materials, namely, by examining his witnesses and producing documents. It is also open to him to establish the very same aspect by pointing to the materials produced by the complainant himself. He can further, more importantly, achieve this result through the cross-examination of the witnesses of the complainant. Ultimately, it becomes the duty of the courts to consider carefully and appreciate the totality of the evidence and then come to a conclusion whether in the given case, the accused has shown that the case of the complainant is in peril for the reason that the accused has established a probable defence."

(emphasis supplied)

30. This Court in **MMTC Ltd. and Another vs. Medchl Chemicals & Pharma (P) Ltd. and Another, (2002) 1 SCC 234** has specially held that when a statutory notice is not replied, it has to be presumed that the cheque was issued towards the discharge of liability.

31. Also, after receipt of the legal notice, wherein the

Appellant-Complainant alleged that the Respondent No.1-Accused's cheque had bounced, no complaint or legal proceeding was initiated by the Respondent No.1-Accused alleging that the cheque was not to be encashed. Consequently, the defence of financial incapacity of Appellant-Complainant advanced by the Respondent No.1-Accused is an afterthought.

આમ, ઉપરોકત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ધ્વારા પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંતો ધ્યાને લેતાં આ કામે તહોમતદાર ધ્વારા સદર તકરારી ચેકમાં તેમની સહી ન હોવા બાબતે કોઈ જ બચાવ લેવામાં આવેલ નથી. જેથી, તેઓ ધ્વારા સદર તકરારી ચેકમાં પોતાની સહી કરીને જ ફરિયાદીને સુપ્રત કરેલ હોવાનું પુરવાર થતુ હોય જેથી, સદર કાયદાની કલમ–૧૧૮ તથા કલમ–૧૩૯ મુજબનું અનુમાન તહોમતદાર વિરૂધ્ધ થાય છે તેમજ આ કામના તહોમતદાર ધ્વારા તેઓના સાચા અને ખરા સરનામે ફરિયાદી ધ્વારા સદર તકરારી ચેક પરત ફર્યા અંગેની નોટીસ મોકલવામાં આવતા આ કામના તહોમતદારને સદર નોટીસ બજી ગયેલ હોવાનું ઉપરોકત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટના ચૂકાદા મુજબ પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંત હોવાથી આ કામના તહોમતદાર ધ્વારા તેઓનો પ્રારંભિક બચાવ લેવા માટે નોટીસનો લેખિત જવાબ આપેલ નથી જે હકીકત છે તેવા સંજોગોમાં આ કામના તહોમતદારે સદર તકરારી ચેક ફરિયાદીને તેમની કાયદેસરની લેણી રકમની ચૂકવણી પેટે જ ઈસ્યુ કરેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી સદર નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનો ચૂકાદો હાલના કેસમાં લાગુ પડતો હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી અત્રેની અદાલત ફરિયાદીના વિ.વ.શ્રીની દલીલો સાથે સહમત થાય છે.

૩. વધુમાં આ કામે અત્રેની અદાલત ઘ્વારા ઉપરોકત સબ પેરા નં.૦૧ તથા સબ પેરા નં.૦૨ માં લેવામાં આવેલ તારણ ઘ્યાને લઈ આ કામે તહોમતદારપક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ થયેલ ન હોવાથી ફરિયાદી તર્ફે આંક–૦૮ થી આંક–૧૪ તથા આંક–૨૦ સુધીના તમામ દસ્તાવેજી પુરાવા કે જે બીનતકરારી રહેવા પામેલ છે અને તેના અનુસંધાને ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદ તથા આંક–૦૪ થી લેખિત સરતપાસ સ્વરૂપના સોગંદનામામાં પણ કરવામાં આવેલ કથનો બીનતકરારી રહેવા પામેલ હોય તેવા સંજોગોમાં તેમજ તહોમતદાર તેમનું વિશેષ નિવેદન નોંધાવવા માટે હાજર રહેતા ન હોય જેથી ફરિયાદપક્ષે આંક–૨૨ થી તેમના વધારાના નિવેદનનો હક્ક બંધ કરવાની અરજી આપેલ જે અત્રેની અદાલત ઘ્વારા મંજુર કરવામાં આવેલ. આમ, ફરિયાદપક્ષે રજૂ થયેલ તમામ દસ્તાવેજી પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતા ફરિયાદીને તહોમતદારે કાયદેસરના દેવા પેટે જ સદર તકરારી ચેક આપેલ હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી અત્રેની અદાલત ફરિયાદીના વિ.વ.શ્રીની દલીલો સાથે સહમત થાય છે.

૪. આ કામે **નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ચુકાદો કે જે મનોજ વાસુદેવ સોમપુરા વિરૂઘ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૨૦૨૪(૩) જી.એલ.આર. પાના નં. ૧૭૩૭**ના ચુકાદામાં એ તારણ લીધેલ છે કે,

10. It is pertinent to note that the trial Court has recorded in the impugned judgment and order that the evidence of the complainant came to be closed vide closing purshis Exhibit-31. The Further Statement of the petitioner **u/s. 313** of Cr.P.C. was recorded but, it could not be exhibited on the particular date. On the next date, neither the petitioner nor

his advocate had remained present and therefore, his Further Statement, which was recorded on the earlier date and was also available on record, could not be exhibited. There is nothing on record to suggest that the petitioner or his advocate had filed any application before the trial Court seeking exemption from the trial proceeding on the date when his Further Statement recorded **u/s. 313** of Cr.P.C. was to be exhibited or seeking any modification in the Further Statement recorded on the earlier date before it is exhibited.

11. Before the trial Court, sufficient opportunities were granted to the petitioner to conduct the cross-examination of the complainant. However, it appears that the petitioner had not availed of any of the opportunities provided by the trial Court to conduct cross-examination of the complainant. The trial Court had even imposed costs upon the petitioner for getting his right to conduct cross-examination of the complainant re-opened but, even thereafter, the petitioner had not availed of the opportunity to cross-examine the complainant for reasons best known to him. Further, the petitioner had not produced any evidence in his defence nor had submitted any oral / written arguments or had examined

any witness in his defence.

12. From the above set of facts, it appears that the decision to not remain present on the next date after getting his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. recorded on the earlier date and to not conduct cross-examination of the complainant in spite of being afforded with sufficient opportunities, was a deliberate or voluntary decision taken by the petitioner. In the interregnum, there is nothing to suggest that the petitioner or his advocate had filed any application requesting the trial Court to grant him an opportunity to record his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. or to conduct cross-examination of the complainant. The petitioner went into oblivion after the date when his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. came to be recorded but before it could be exhibited. Therefore, the trial Court was left with no other option but to conduct the trial in the absence of the petitioner, who had deliberately or voluntarily chosen to evade the trial proceedings. Under these circumstances, there was no reason for the trial Court to issue any warrant against the petitioner, as contended by

learned advocate for the petitioner. Moreover, the petitioner had not produced any evidence in his defence or had made any submissions either oral or in writing.

14. Considering the facts and circumstances of the case, this Court is of the opinion that the trial Court was completely justified in passing the impugned judgment and order. The decision to not conduct cross-examination of the complainant in spite of repeated opportunities and to not remain present on the next date of trial when his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. recorded on the earlier date was to be exhibited was a deliberate, intentional and conscious decision on the part of the petitioner. It was not that the petitioner was not aware about the stage of trial proceedings. However, deliberately, the petitioner had chosen to remain absent from the trial proceedings from the date his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. was recorded but before it could be exhibited.

આમ, નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના સદર ચુકાદામાં લીધેલ તારણ નજરસમક્ષ રાખતા આ કામે તેઓ ધ્વારા ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૩૧૩ મુજબ તેઓનું વધારાનુ નિવેદન આપવા માટે તેઓ હાજર રહેલ ન હોવાથી તેઓએ તેમના બચાવ કરવા અંગેના તમામ હક્કો જતા કરેલ હોવાનું અત્રેની અદાલતનું માનવુ હોવાથી

ફરિયાદીપક્ષ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા વિરૂધ્ધની હકીકતો તહોમતદારપક્ષ રેકર્ડ ઉપર લાવી કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો લાવી શકેલ નથી. જેથી, ફરિયાદપક્ષે પોતાનો કેસ નિઃશંકપણે પુરવાર કરેલ હોવાનું અત્રેની અદાલતનું માનવુ છે. સદર ઉપરોકત નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ચૂકાદો હાલના કેસમાં પણ લાગુ પડતો હોવાનું અત્રેની અદાલત માનતી હોવાથી આ કામે અત્રેની અદાલત ફરિયાદીના વિ.વ.શ્રીની દલીલો સાથે સંપૂર્ણ રીતે સહમત થાય છે.

૫. આ તબકકે **નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના સરદ જેઠાલાલ સાવલા વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત ૨૦૧૭(૩) જી.એલ.એચ.૧૪૬ ના ચુકાદાનો પેરા નં.૨૫** ધ્યાને લેવો જરૂરી છે.

25. However, the judgment that the learned Magistrate may pronounce in the absence of the accused by itself will not vitiate the judgment. Subsection (7) of Section 353 of the Cr.P.C. clearly lays down that no judgment delivered by any criminal court shall be deemed to be invalid by reason only of the absence of any party.

ઉપરોકત કાયદાકીય પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેતા અદાલત કોઈપણ પક્ષકારની ગેરહાજરીમાં ચુકાદો જાહેર કરી શકે તે અંગેની ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૩૫૩ (૬) થી અદાલતને આ સત્તા પ્રાપ્ત થયેલ છે તેમજ હાલના કેસનો રેકર્ડ ધ્યાને લેતાં સદર કેસ મુલતવી રાખવા માટે કોઈ જ વ્યાજબી કારણ જણાય આવતુ નથી.

(૧૫) આમ, ઉપરોકત પેરા નં.૦૧ થી ૦૫ માં અત્રેની અદાલત ધ્વારા લેવામાં આવેલ તારણ મુજબ ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદીએ તેમની ફરિયાદ તેમજ લેખિત સરતપાસ સ્વરૂપના સોગંદનામામાં જણાવેલ હકીકતો નિઃશંકપણે પુરવાર કરેલ છે. અત્રેની અદાલત ધ્વારા

નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટના ઉપરોકત ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંતો ધ્યાને લેતાં ફરિયાદીની તરફેણમાં સદર કાયદાની કલમ–૧૩૯ અન્વયે અનુમાન થતું હોવાથી આ કામે તહોમતદાર કે જે ફરિયાદપક્ષે રજૂ થયેલ તમામ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનું ખંડન કરવામાં નિષ્ફળ નિવેડલ હોવાનું અત્રેની અદાલતનું માનવુ હોવાથી ફરિયાદીએ તહોમતદાર પાસે કાયદેસરનું લેણું નિકળતુ હોવાનું પુરવાર થતું હોય, સદર તહોમતદારે હાલનો તકરારી ચેક ફરિયાદીને કાયદેસરની લેણી રકમની ચૂકવણી પેટે જ આપેલ હોવાનું પુરવાર થતું હોય તેવા સંજોગોમાં અત્રેની અદાલત ફરિયાદીના વિ.વ.શ્રીની દલીલો સાથે સહમત થાય છે. જેથી, આ કામે ફરિયાદીની સદર કેસની કાર્યવાહીમાં થયેલ ખર્ચ તેમજ નુકસાની મેળવવા હક્કદાર ઠરતા હોવાનું અત્રેની અદાલત માને છે કારણ કે જો આવા પ્રકારના ગુન્હા આચરતા ઈસમો સામે સખત વલણ અપનાવવામાં ન આવે તો તેનાથી સમાજમાં વિપરીત અસર ઉભી થાય અને જેથી સમાજમાં સખત દાખલો બેસે તે હેતુથી આરોપી કે જેને લીધે ફરિયાદીને ખોટી રીતે હાલની કાર્યવાહીમાં ઉતરવુ પડેલ હોવાથી ફરિયાદી આરોપી પાસેથી વળતર મેળવવા હક્કદાર હોવાનું અત્રેની અદાલતનુ માનવુ છે અને રોજબરોજ આવા આર્થિક ગુન્હાઓનું પ્રમાણ પણ અતિશય વધતુ જાય છે અને સમાજમાં આવા ગુન્હાઓ આચરતા ઈસમોને દાખલો બેસે તેવા આશયથી તેમજ આવા આર્થિક ગુન્હાઓને પ્રોત્સાહન ન મળે તે હેતુથી ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ અન્વયે તકસીરવાન ઠરાવેલ હોવાથી **મુદ્દા નં.૧ નો જવાબ આથી "હકાર"** માં આપી મુદ્દા નં. ૨ પરત્વે નીચે મુજબનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

:: આખરી હુકમ ::

(૧) આ કામના આરોપી વિરેન્દ્ર શર્મા, તે મેસર્સ એમ.એલ. ત્રેહાનના માલીક, ઠે.૩૦૫, વિઠલ થાર મોલ, વિસત પેટ્રોલ પંપની બાજુમાં ચાંદખેડા, સાબરમતી, અમદાવાદનાઓને ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૨૫૫(૨) અન્વયે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ના ગુન્હા સબબ તકસીરવાન ઠરાવી

આરોપીને ૨(બે) વર્ષની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ ફરમાવવામાં આવે છે.

(૨) આ કામના આરોપીએ ફરિયાદીને ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૩૫૭(૩) મુજબ તકરારી ચેકની રકમ વળતર પેટે સદર ચુકાદાની તારીખથી દિન–૩૦માં ચૂકવી આપવાનો આથી હુકમ કરવામાં આવે છે તેમજ જો આરોપી ફરિયાદીને વળતરની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો આરોપીએ વધુ ૬ (છ) માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે.

(૩) આ કામે આરોપી મુદ્દતે હાજર ન હોય તેઓ વિરૂધ્ધ હાલનો ચૂકાદો ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ–૩૫૩(૬) મુજબ તેઓની ગેરહાજરીમાં જાહેર કરવામાં આવેલ હોવાથી આરોપીના સદર કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલ જામીન રદ કરવાનો આથી હુકમ કરવામાં આવે છે તેમજ તેઓ વિરૂધ્ધ ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ–૭૦ મુજબ બીનજામીન લાયક વોરંટ પણ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૪) આરોપી હાજર થયેથી અથવા હાજર કરવામાં આવ્યેથી આ ચૂકાદાની એક નકલ આરોપીને ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર કોડની કલમ–૩૬૩(૧) અન્વયે વિનામૂલ્યે પુરી પાડવી.

સદર હુકમ આજરોજ તારીખ–૩૦ મી, માહે–જૂન, સને–૨૦૨૬ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

અમદાવાદ.
તા.૩૦/૦૬/૨૦૨૬

(હર્ષિત ડાહયાભાઈ પટેલ)
૧૩ માં એડીશનલ ચીફ જ્યુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ,
સ્પેશ્યલ નેગોશીયેબલ કોર્ટ નં. ૩૭
અમદાવાદ.
GJ 01082

Type By B.B.Parmar